

koja obrazovanje zemlje, bivanje zemlje prikazuje kao proces, kao samotvorenje [ili: samorađanje, Selbsterzeugung, V. S.]“ (1. cit., str. 545). (Ovdje je, uz ostalo, važno imati na pameti da za Marxa pojam „processa“ nije mehanički, evolucionistički ili postevolucionistički pojam. — Samo preko Hegela može se, i ovdje, razumjeti Marx). Stoga Marx insistira na tome da se u bitnom odnosu „esencije“ i „egzistencije“ temelji „bitak uslijed samog sebe“ samorođenog, samostvorenog bića. „Generatio aequivoca je jedino praktično [što znači: moćno, zbilj-sko, istinito, V. S.]* opovrgavanje teorije stvaranja“ (ibid.) No, to zapravo nije pobijanje „teorije stvaranja“, nego prenošenje stvaranja izvana unutra: *u stvoreno samo!* Jer, kao pravo razumljeni „proces“ sve što jest („priroda“, „čovjek“) jest *stvaralačko stvorenje*, to jest sebi zahvaljuje svoj tubitak, egzistenciju. Pri tom, ovo „sebi“ znači: svojoj biti, esenciji kao drugom konstitutivnom momentu bića. (Odatle spomenuta značajna dvoznačnost!). Time se pojam „boga“, „stvoritelja“ svega i „uzroka“ sama sebe, prenosi na sve što jest, pa ako je „priroda“ u pitanju onda je ona, s obzirom na svoje „samorađanje“ i „samotvorenje“ spinozistički: *i natura naturans i natura naturata*.

Marx „prirodu“ razumije u trostrukom smislu: 1. kao ono što je različito od čovjeka, 2. kao univerzum bića, i 3. u smislu „života“ (bitka) prirode, koji bitak prirode, kao i bitak čovjeka, kao i karakterističnu objektivnost svega onog što je o čovjeku nezavisno on onda označuje kao „rad“ ili proizvod „rada“¹⁶.

* Usp. 1. Ad. Feuerbach (druga teza) MEW 3, Dietz, Berlin 1959, str. 5.

¹⁶ Iz redova Frankfurtske škole, inače vrlo strane naturfilosofijskoj spekulaciji à la Bloch, dolazi ovakav interpretativni tekst, baš s obzirom na „zrelog“, „daleko